

EESSÕNA

«Eesti rahvalaule viisidega» IV köide sisaldab valitud näiteid jutustavast regivärssidest koos selgitava sissejuhatusega. Need on laulud, mis oma funktsiooni, esitamistavade ja muusikalise teostuse poolest moodustavad justkui vaheastme ühelt poolt töö-, tähtpäeva-, kiige- ja mängulaulude, teiselt poolt lüüriliste laulude vahel¹.

Eesti jutustavate regivärsside piiritlemine on olnud senistes uurimustes ja teaduslikes väljaandeis üsna kõikuv, ja sedasama võib ütelda ka terminoloogia kohta. «Jutustav laul» leidis võrdlemisi avarais, rahva traditsioonilisest jaotusest väljakasvanud piirides nimetuse juba J. Hurda publikatsioonides. Seda nimetust kasutati täiesti üldiselt kuni käesoleva sajandi keskpaigani ning ta pole tänapäevalgi vananenud. Peale väheste ballaadide, legendide ja värssmuinasjuttude on siia õigustatult loetud sagedasti ka narratiivne lüürika, mille vahel on tegelikult raske piiri tõmmata. Seega ei saa jutustava iseloomuga laule ilma pikema kaalumisetäi identifitseerida eepikaga, nagu seda on mõnikord tehtud. Sellele on tähelepanu pööranud juba W. Anderson «Eesti rahvalaulude» I köite sissejuhatuses (1926): «Eestlastel ei ole vägilaslaule, kus (nagu on soomlastel ja venelastel) ühe ning sellesama teravalt karakteriseeritud vägilasisiku ümber rühmitub terve laulutsükel; eestlaste nn. eepilised laulud ei sisalda enamasti isegi omaette huvitavat jutustustuuma, mis võiks veel proosavormiski suust suhu levida. Eesti eepilises laulus on vorm, meeleolu, poeetiline pilt kõige tähtsam, jutustuse sisu täielikult kõrvalasi. Ta möödub kuulajast enamasti nagu fantastiliste unenäokujude rida ning hajub mittemillekski, kui ta peaks proosavormi ümber valatama. Eepilisteks võib sääraseid laule nimetada ainult võrreldes puhtlüürilistega, millel puudub üldse mingi jutustav selgroog.» Siin on (kuigi teatava ühekülgsuse ja liialdusega) avatud eesti jutustavate regivärsside enamiku põhiliselt lüro-eepiline olemus. Teaduslikus kirjanduses ongi tänapäeval laiemalt maksvusele pääsenud lüro-eepika nimetus, kusjuures aga selle piirjooned on olnud üsna kõikuvad. On kaheldud näit. ballaadide või olustikuliste jutustuste kuuluvuses kas eepikasse või lüro-eepikasse. Mõnede jutustava vormiga, kuid täiesti lüürilise sisuga

¹ Lüürilisteks loetakse käesolevas väljaandes regivärsse, mille ülesandeks oli otseselt väljendada inimese emotsionaalseid suhteid ümbritseva maailmaga ning mis polnud seotud mingi kindla töö, tavandi või mängulise tegevusega.

laulude paigutuses lüro-epika või lüürika alla on olnud samuti kõikumisi. Igatahes on kõigi nende jutustava iseloomuga laulude üksteisest eraldamine raske, kui mitte võimatu. Seepärast on käesolevas valimikus kasutatud nii lüro-epikast kui eepikast laiemat mõistet «jutustav laul» (kõrvale heitmata kitsamaid mõisteid «eepika» ja «lüro-epika»)². Selleks annavad omajagu õigust ka ühised jooned siiakuuluvate laulude esitamistavades ja muusikas, samuti poeetilises vormis (nn. eepiliste seaduste rakendamine). Selles laias koosseisus on materjal rühmitatud temaatiliselt. Ka nii kerkivad esile selliste jutustavate laulude liikide, nagu müüdi, legendi, muinasjutu, ballaadi, «ilujutulise» fantaasia, olustikulise jutustuse jne. sisu ja poeetilise vormi tüüpilised jooned, nende võimalikud muusikalised iseärasused ja mõnevõrra ajalooline kujunemiskäik.

Eesti folkloorikogud pakuvad jutustavate laulude muusika tüüpiliste joonte väljatoomiseks päris head materjali. Täiendusigi oli võimalik juurde koguda veel viimaste aastate ekspeditsioonidel, millest ka siin on toodud mõned terve laulu ulatuses noodistatud palad. Raskusi tekkis mõnevõrra näidetega Setumaalt, osalt ka Taga-Pärnumaalt (mujalt vähem), kus tekstide ja viiside kogumistööd oli toimetatud varemmail aegadel enamasti eraldi. Seetõttu olid mõnikord paratamatud erinevate laulikute tekstide ja viiside tinglikud kokkupanekud ühe numbri alla. Mõnikord on nõnda toimitud ka juhtumil, kui sobiva viisi puhul polnud korralikku teksti või vastupidi. Igal juhtumil näidatakse seda paladele lisatud andmestikus ning eraldatakse viis ja sõnad tärniga (*). Laulude esitamise ja redigeerimise põhimõtted on olnud samad mis eelmistes köidetes, ning neid on lähemalt kirjeldatud I köite eessõnas. Dikteerimise järgi kirjapandud setu laulud on aga nüüd toodud nagu originaalis. Nende kohandamiseks vajaduse korral viisidega võiksid juhtnööre anda mõned laulmise järgi üleskirjutatud palad ning ka rohked näited eelmistest köidetest.

Nii ühe kui ka teise küsimuse lahendamisel on ka selle köite puhul tänuväärset abi osutanud mitmed kolleegid, nagu K. Leichter, E. Normann ja R. Viidalepp, materjalide hankimisel ja käsikirja tehnilisel koostamisel eriti E. Tampere. Väga suureks toeks ja ergutuseks on mulle olnud Moskva muusikateadlaste V. Beljajevi ja J. Gippiuse aktiivne huvi teose koostamise vastu. Südamlik tänu neile kõigile!

Herbert Tampere

² Terminit «jutustav laul» ei samastata niisiis eepikaga ega vastandata lüürikale.